

Hétindító

A társadalmi igazságosság alapja

Jelentem alásnan, máris jobb a közérzetem, hogy némely szigorú-lelkes honatya a közérzetjavító intézkedések sokaságát javasolja... Mit nekem drasztikus áremelés, munkanélküliség, ingyenleves valamelyik népkonyhán — ha lelkem épülését, tetteróm gyarapítását csakis az szolgálhatja, ha látom: ácsolják már az akasztófát a bűnösöknek... A régi rend főnökeinek, akik eltékozták édes hazánk kincseit, értékeit... (Mert ugyebár az egyik, jogi végzettségű, roppant szociális érzékenységgel rendelkező honanya magasröptű nyilatkozatában nem zárta ki a halálbüntetés lehetőségét, a Carlos-ügy ürügyén.)

Jalta után

Sőt, ha én rendíthetetlen erkölcsű honanya lennék, a mostani közérzetjavító, népnevelő, büntetőeljárás kiterjesztésem a fél világra, meg a fél történelemre is. Mondjuk, Jaltára is, ahol Churchill, Roosevelt mégiscsak beleegyezett a sztálini alapelv érvényesítésébe. Micsint *cuius regio, eius religio*. (Akié a föld, azé a vallás.) Vagyis: az adott térség fölött az ellenőrzést gyakorló hadseregek szabják meg az illető országainak jövőbeni társadalmi rendszerét...

De a vádlottak padjára ültetném John Foster Dullest is, aki a Jalta-ellenes, kelet-európai mozgalmak csúcspontján — az 1956-os forradalom utolsó napjaiban — a következő üzenetet továbbította Hruscsovnak: „az Egyesült Államoknak nincs szándékában az éppen semlegessé vált Magyarországot bevonnai a NATO kötelékébe”.

Mondani sem kell talán, hogy a lakonikus üzenet nem felelt meg a „páratlan történelmi pillanat kihívásának...” Ahogy Fehér Ferenc és Heller Ágnes is állítja a Kossuth Kiadónál most megjelent, a kelet-európai folyamatokat elemző, nagyszemű tanulmányorozatában: „A magyar forradalomban részt vevő tömegek többsége kitartott az plauzibilisnek látszó meggyőződése mellett, hogy a Nyugat segítsé-

get fog adni. Ez voltaképpen rávilágított arra, hogy a kelet-európai közvélemény nem volt tisztában Jalta titkával.”

És bizony vagyunk néhányan, akik elfogadjuk Heller Ágnes és Fehér Ferenc ama megállapítását is, hogy „mind az Egyesült Államok téttlensége a válság idején, mind az ENSZ-ben utólag folytatott teátrális és álságos viták olyan tanulságokkal szolgáltak a kelet-európai színtéren lévők számára, amelyeket azok, valószínűleg, sohasem fognak elfelejteni.”

Illatbárca

Na persze, sejtem, mostani szövegelemmel máris besorolhatnak a „csendes ellenforradalmárok” közé. (Mert egy másik honatya szerint; aki mostan kételkedik, ellenkezik, csakis a „csendes ellenforradalom malmára hajtja a vizet”.)

De hát az az igazság, hogy az én „rossz közérzetem” csak akkor javulgatna, ha a történelmi, társadalmi tények, kényszerek vizsgálatával körítődne az egyéni felelősségrevonás is. Mert itt, Kelet-Európában semmi sem történik önmagában, Moszkva nélkül. Ha tehát létezik társadalmi igazságosság — ami Eörsi István szerint lehet olyan mély és erős érzés, „mint a nemj ösztön, vagy a halálfélelem” (lásd: *Politika, művészet, önértékelés* című cikkét az ÉS-ben) —, akkor csakis az a büntetőeljárás lehet legitim, amely felderíti a körülmények, kikerülhetetlen kényszerét is.

Természetesen tudom: szolgálni „sunnyin és ostobán” nem volt muszáj! Le is lehetett volna mondani a hatalomról... Csak hát, aki egyszer megízleli a hatalom ígétét — nehezen adja fel hadállásait. (Persze, ez sem mentesség!)

De hát benne voltunk a „buliban” mindahányan. Azt hiszem, tökéletesen igaz van az NDK-ból 13 évvel ezelőtt elüldözött, kitűnő dalnoknak, Wolf Biermannnak, aki kissé belefáradt már a reménykedésbe, s olykor „érzelgős szindarabnak” látja ezt az egészet. (Illatbárca című cikke a *Kritika* leg-

frissebb számában olvasható.)

Amint írja: „akik tegnap még úgy táncoltak, ahogy a párt füttyölt, most kifütyülnek mindenkit...” „Bosszú után kiáltoznak azok, akik sohasem védekeztek.” Talán: „szégyenkezniek saját gyengeségük miatt, megboradnak saját gyávaságuktól, dühöngenek a gyilkosok iránti, saját pokoli türelmük miatt. (...) Hány szerető hagyta cserben egymást, hány barát árulta el egymást! Negyven év alatt annyi kis hétköznapi hitványság gyülemlik föl. Az Ulbrichtről szóló vicc, amelyet nem fejeztek be, mert egy idegen ült le az asztalhoz. Szinte mindenki bepiszkította magát, még ha csak apró pletykák továbbításával is, ami már a besűgés határát súrolta, és gyakran mindössze csekély elönyökért.”

Mert bizony a „felületfedő” spiclirendszer nem a megfigyeltek alkalmi együttjátszása nélkül működött.

Az élet álom

„... szörnyű, furcsa világ, amelyben vagyunk: élünk és álmodunk; álmodunk és azt hisszük, élünk.” — Ezeket a mondatokat már Calderón de la Barca-tól idézem, akinek *Az élet álom* című darabját ezen a héten a televízióban láthatjuk, a Radnóti Miklós Színház társulatának az előadásában.

A darab története játszódhatna bárhol, bármikor. Már csak azért is, mert a főhős, Segismundo, hol rab, hol teljhatalmú király. (Előbb apja börtönében raboskodik, majd a forradalmas nép élére áll.) A szerelmese sem tudja, kit szeretnek éppen és miért, amiként senki sem ismeri a különös tettes legbensőbb mozgatórugóit. Csak egyetlen dolog bizonyos: *ami tegnap még fényességnek látszott, másnapra koromfeketévé sötétül.* „Ami mégis széppé teszi a darabot — Spiró György kritikája szerint —, az Calderón kétségbeesett hite, hogy megértéssel, önuralommal, emberi jóssággal mégis elviselhetővé lehet tenni az életet.”

Gantner Ilona